

POSLEDICE PREGOVORA SA SVETSKOM TRGOVINSKOM ORGANIZACIJOM I NJIHOV UTICAJ NA ŽIVOTNU SREDINU REPUBLIKE SRBIJE

Aleksandra Milošević¹, Milena Milojević², Goran Stanišić²

¹Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Bulevar kralja Aleksandra 67, 11000 Beograd, Srbija, alekandramilosevic77@gmail.com

²Akademija strukovnih studija Šabac, Dobropoljska 5, 15 000 Šabac, Srbija

SAŽETAK

Pregovori sa Svetskom trgovinskom organizacijom i članstvo u njoj predstavljaju jedan od de facto uslova za članstvo u Evropskoj uniji, a što je osnovni cilj naše spoljne politike. Autori su u prvom delu rada razmatrali istorijski aspekt trenutnog položaja Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, kao i razloge zašto je Srbija, iako potpisnica Opšteg sporazuma o carinama i trgovini, sada samo u položaju posmatrača u Svetskoj trgovinskoj organizaciji.

Drugi deo rada je posvećen konkretnom delu pregovora koji se tiče životne sredine, odnosno da li članstvo Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji zavisi isključivo i samo od usvajanja propisa koji uređuju oblast genetički modifikovanih organizama, odnosno koji su to uslovi koje Srbija treba da ispuni za punopravno članstvo, kroz pregled materijalnih propisa i međunarodnih akata.

Treći deo rada ukazuje na probleme sa kojima se suočava Republika Srbija u internoj zaštiti životne sredine, sa akcentom na farmersku proizvodnju, dok je poslednji deo rada posvećen potencijalnim rešenjima problema koji se javljaju tokom pregovora.

Ključne reči: Svetska trgovinska organizacija, Opšti sporazum o carinama i trgovini, životna sredina, uticaj na životnu sredinu.

UVOD

Svetska trgovinska zajednica (STO) u obliku u kojem je danas poznajemo nastaje u Urugvajskoj rundi pregovora 1995. godine institucionalizacijom Opšteg sporazuma o carinama i trgovini, odnosno General Agreement on Tariffs and Trade (GATT). Ovom rundom se pod okrilje međunarodnih pravila, pored carina, uvodi trgovina uslugama. Na ovaj način se formira prva organizacija sa isključivim nadležnostima u domenu trgovine.

Neophodna je napomenuti da je GATT jedini međunarodni sporazum koji je regulisao međunarodnu trgovinu počev od 1948. godine, sve do kreiranja Svetske trgovinske organizacije kako je napred opisano. Savezna federativna Republika Jugoslavija svojim otvaranjem međunarodnoj trgovini brzo zauzima značajno mesto u multilateralnom trgovinskom sistemu, postavši punopravna strana ugovornica još 1966. godine (Todorović, 2017).

STO je rezultat višedecenijskih pregovora najmoćnijih zemalja sveta, a sve u cilju liberalizacije međunarodne trgovine, odnosno podizanja više na isti nivo u odnosu na ono što je GATT predviđao (Jelisavac Trošić, 2015). U naučnoj literaturi se često može naići na termin nediskriminatornog tretmana koji na inostranim tržištima uživa roba država članica upravo zahvaljujući članstvu u STO. Međutim, do diskriminatornog tretmana dolazi upravo postupanjem država članica koje su u mogućnosti da primenjuju različite vrste zabrana, antidampinške i kompenzatorne dažbine, odnosno da prema sopstvenoj diskrecionoj oceni određuju različite zabrane i dozvole uvoza i izvoza robe za zemlje koje nisu članice STO, na taj način ih u bitnom ograničavajući u njihovim izvoznim mogućnostima. Navedeno važi i za Republiku Srbiju, na koju se negativno odražava činjenica da nije član na način što je ograničen kako izvoz robe iz zemlje, tako i priliv direktnih stranih investicija, a sa njima i novih znanja i tehnologija (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015).

Danas, STO je institucija nadnacionalnog i multilateralnog karaktera koja kontroliše međunarodnu trgovinu robom, uslugama i intelektualnom svojinom, dok način njenog delovanja predstavljaju sporazumi koji regulišu oblasti značajne sa aspekta međunarodne trgovine (Popović Petrović, 2004).

Liberalizacija međunarodne trgovine bi podrazumevala jasne, nesmetane i predvidive uslove međunarodnog poslovanja. Međutim, ovi standardi još uvek nisu dostignuti u praksi, s obzirom na kaskadno pristupanje država članica predmetnoj organizaciji, različitim ekonomijama, ali i stepenu političkog uticaja koji određena država može ostvariti i na taj način uticati na tokove međunarodne razmene roba i usluga. Cilj država čiji su predstavnici pristupili pregovaračkom stolu i stvorili STO je bio omogućavanje ekspanzije međunarodne trgovine povećanjem svog izvoza uzajamnim smanjenjem carina i zajedničkim rešavanjem svih spornih pitanja međunarodne trgovine.

Svetska trgovinska organizacija proklamuje posvećenost posebnom i povlašćenom tretmanu, izgradnji kapaciteta, tehničkoj saradnji i ulaže posebne napore da i najmanje razvijene zemlje postanu deo globalnog trgovinskog sistema (Mrvoš, 2016).

Sem Srbije, van ove organizacije u Evropi su jedino Bosna i Hercegovina i Belorusija.

PRISTUPANJE REPUBLIKE SRBIJE U SVETSKU TRGOVINSKU ORGANIZACIJU

Prvi zahtev za pristupanje Srbija podnosi još 1996. godine, odnosno tada Savezna Republika Jugoslavija (SRJ). Navedenom zahtevu se usprotivila Slovenija i po ovom pitanju državni vrh nije ništa preduzimao sve do 2000. godine, imajući u vidu tadašnju političku situaciju na Balkanu, kao i postojeće sankcije. Jugoslavija zvanično podnosi zahtev za prijem u članstvo 23.01.2001. godine, kada se osniva Radna grupa za pristupanje SRJ Svetskoj trgovinskoj organizaciji, a SRJ istovremeno dobija status posmatrača.

Srbija i Crna Gora, članice SRJ u trenutku podnošenja novog zahteva za članstvo, imaju potpuno drugačiju percepciju spoljnotrgovinske politike, a što je za rezultat imalo diskrepancu carinskih propisa i neujednačenost carinskih politika na način što su se ponašale kao dve zasebne carinske teritorije (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015). Ovo je bila objektivna nemogućnost da se STO prezentuje jedinstveni spoljnotrgovinski kolosek, što je zaustavilo proces dobijanja statusa članice. Najzad, Srbija i Crna Gora 2004. godine povlače zajednički zahtev za pristup i istovremeno podnose odvojene zahteve, imajući u vidu tadašnje političko uređenje zajednice država Srbije i Crne Gore.

Nakon osnivanja Radne grupe za pristup Srbije STO, otpočeo je proces ispitivanja trgovinske politike Srbije i usklađenosti njenih propisa sa STO, odnosno "nametanje" različitog nivoa i obima obaveza u cilju liberalizacije tržišta industrijskih i poljoprivrednih proizvoda, odnosno tržišta usluga. Pomenuta grupa se poslednji put sastaje 2013. godine, nakon čega se kao nepremostiv problem javlja neusaglašenost pozitivnih propisa Republike Srbije o genetski modifikovanim organizmima, robnim rezervama, robnom razmenom i uslugama u odnosu na važeće STO standarde (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015).

Kako bi postala članica STO, Srbija mora da potpiše i deponuje protokole o pristupu tržištu sa svim državama članicama, a koji bilateralni pregovori mogu biti veoma teški i iscrpljujući, kao što je situacija sa Ukrajinom koja insistira na određenim zahtevima na koje Srbija nije spremna da odgovori, poput drastičnog smanjenja carina na čelik. Proces pristupanja se okončava kada se završi usklađivanje zakonodavstva i kada se završe svi bilateralni pregovori (Todorović, 2017).

Otežavajuća okolnost po Srbiju jeste što ona, kao i ostale evropske zemlje, nema ni status zemlje u razvoju niti status najmanje razvijene zemlje, tako da svi popisi moraju biti u skladu sa pravilima STO na dan stupanja u tu organizaciju, bez nekog tranzicionog perioda prilagođavanja (Jelisavac Trošić, Todić i Stamenović, 2018).

ZAKON O GENETSKI MODIFIKOVANIM ORGANIZMIMA KAO PREPREKA LIBERALIZACIJI TRGOVINE

Pored velikih napora koje je do sada učinila u pogledu liberalizacije spoljnotrgovinske politike radi ispunjenja zahteva Svetske trgovinske organizacije, Srbiji ostaje usklađivanja pozitivnih propisa sa pravilima STO. Ovaj korak u procesu pristupanja se naziva sistemski, s

obzirom na to da podrazumeva izmenu i donošenje novih zakona koji će u sebi sadržati pravila Svetske trgovinske organizacije u različitim oblastima. Osnovna ideja pristupa STO jeste otvoreno tržište, nediskriminacija i globalna konkurentnost u međunarodnoj trgovini koja vodi ka ostvarenju nacionalnog bogatstva svih zemalja - national welfare (Popović Petrović, 2004).

Srbiji je prvenstveno ostalo da dozvoli promet genetski modifikovanih organizama (GMO), ali i da promeni Zakon o akcizama, odnosno Zakon o autorskom pravu, dok je od početka procesa pristupanja usvojila, odnosno izmenila zakone o spoljnotrgovinskom i deviznom poslovanju, o stranim ulaganjima i koncesijama, vršeći liberalizaciju sektora za privlačenje direktnih stranih investicija (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015).

Problem koji se tiče propisa koji regulišu oblast GMO jeste Zakon o genetički modifikovanim organizmima koji decidno propisuje zabranu uzgoja, proizvodnje i prometa istih na teritoriji Srbije u komercijalne svrhe, a što se direktno kosi pravilima STO (Zakon o genetički modifikovanim organizmima [ZGMO], 2009). Naime, Svetska trgovinska organizacija reguliše opšta pravila trgovanja, bez obzira na predmet trgovine i uzima kao osnovno pravilo zabranu opšte zabrane trgovine bilo kog proizvoda. Pravila STO ne zalaze u uzgoj niti proizvodnju, ali propisivanje zabrane prometa GMO nije dozvoljeno. Dalji pregovori Srbije i STO uslovljeni su ukidanjem zabrane prometa GMO proizvoda jer je osnovni princip STO da države članice ne mogu imati apsolutnu zabranu uvoza ili izvoza bilo kojih proizvoda koji nisu dokazani kao štetni po zdravlje (Todorović, 2017).

Iako nijedna od zemalja članica ne sadrži uniformne propise, već na različite načine reguliše proizvodnju i prodaju genetski modifikovanih organizama, ni u jednoj državi ne važi potpuna zabrana (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015). Osetljivost ove teme se ogleda u činjenici da je Srbija značajan poljoprivredni proizvođač.

Ono što je nejasno jeste činjenica da dosadašnja kontrola trgovine genetski modifikovanim organizmima u Srbiji nije dosledno sprovedena, pa se isti veoma lako mogu naći u maloprodajnim objektima i dostupni su potrošačima. Dakle, kako je sama zabrana trgovine GMO u suprotnosti sa propisima STO, Srbija će u dogledno vreme biti u obavezi da dozvoli njihov uvoz i plasman, a što je godinama unazad praksa. Jedino što ostaje kao mogućnost jeste traženje potencijalne zabrane proizvodnje genetički modifikovanih organizama na teritoriji Srbije i njihovo specifično obeležavanje u maloprodaji, odnosno donošenje posebnih tehničkih propisa i standarda, koji opet moraju biti usklađeni sa zahtevima Svetske trgovinske organizacije (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015).

Imajući u vidu opredeljenje Srbije ka članstvu u EU, a koje članstvo je uslovljeno pristupom u Svetsku trgovinsku organizaciju, najadekvatnije rešenje za Srbiju jeste prihvatanje režima genetički modifikovanih organizama koji ima upravo Evropska unija, odnosno mogućnost zabrane sađenja GMO za članice koje to žele. Članstvo u STO i dalje zavisi od od usvajanja zakona o GMO u skladu sa pravilima STO i od završetka pregovora o pristupu tržištu sa nekolicinom članova STO.

OGRANIČENJA U PREGOVORIMA SRBIJE I STO KAO POSLEDICA PRISTUPNOG PROCESA SRBIJE U EU

Proces pristupanja Srbije Evropskoj uniji koja predstavlja tržište sa jedinstvenom spoljnotrgovinskom politikom u mnogome ograničava manevarski prostor tokom procesa pregovaranja sa Svetskom trgovinskom organizacijom, te Srbija mora voditi računa o balansiranju pregovaračkih pozicija (Jelisavac Trošić i sar., 2018).

U konkretnoj situaciji, EU ne želi da ponavlja scenario Estonije prilikom pristupa STO, kada su određene carine snižene ispod nivoa koji je važio u EU, a što je za posledicu imalo obavezu Evropske unije na plaćanje kompenzacionih dažbina trećim državama. Dakle, pored ispunjenja uslova koji se od nje zahtevaju u cilju sticanja članstva u STO, Srbija istovremeno trpi pritisak od strane EU, a sve u cilju istrajavanja u pregovorima radi konsolidacije carina na istom ili višem nivou od onih u Evropskoj uniji. Mora se imati u vidu i da je Srbija jedna od zemalja koja je tokom procesa pristupa STO dala najveće koncesije na usluge i na industrijske proizvode (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015).

Tokom pristupnog procesa Evropskoj uniji, Srbija treba da zadovolji sve uslove propisane poglavljem 30, a koji se tiču ekonomskih odnosa sa inostranstvom i koji se u velikoj meri tiču međunarodne trgovine, s obzirom na to da pristupom u EU spoljna trgovina Srbije postaje spoljna trgovina Evropske unije kao i svih članica iste (Jelisavac Trošić i Rapaić, 2015). Ovo se reflektuje kroz tzv. track record, s obzirom da je od strane EU naglašeno da Srbija pre članstva u EU mora neko vreme biti članica STO, kako bi se sagledalo da li i na koji način poštuje postavljena pravila i procedure. Međutim, najnoviji izveštaj Evropske komisije u ekonskom delu navodi da u procesu pristupa Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji nije postignut napredak, te je neophodno što pre završiti pregovore da STO i to usvajanjem zakona STO, a sve u skladu sa zakonima o genetički modifikovanim organizmima u EU (European Commission, 2018). Dodatno, Srbija mora ukinuti ograničenja koja se tiču izvoza za oporavak neopasnog otpada, a što je dovelo do privremenog zastoja u izdavanju novih izvoznih dozvola (Jelisavac Trošić i sar., 2018).

Evropska unija pruža značajnu političku i tehničku podršku Srbiji u pristupnom procesu, pre svega u cilju odbrane svojih interesa, usmeravajući posebnu pažnju na koncesije koje je Srbija prihvatila u STO sa obavezama koje je EU prihvatila u STO, imajući u vidu buduće članstvo Srbije u EU (Todorović, 2017). Pored činjenice da EU na ovaj način nesporno prvenstveno štiti sopstveni interes (ne)modifikovanja carina u određenim oblastima, ona poprilično jača pregovaračku poziciju Srbije tokom bilateralnih pregovora.

POJAM ŽIVOTNE SREDINE U SVETSKOJ TRGOVINSKOJ ORGANIZACIJI

Iako je primarni cilj Svetske trgovinske organizacije unapređenje liberalnog trgovinskog sistema, Sporazum iz Marakeša kojim se STO osniva u svojoj preambuli upućuje na potrebu za izgradnjom kompromisa između razvojnih ciljeva i ciljeva zaštite životne sredine, s obzirom na to da mnoge odredbe STO dovode do složenih sporazuma liberalizacije i regulatornog prostora zaštite životne sredine (Trachtman, 2017). Ovakav odnos prema životnoj sredini se može posmatrati kao nasleđe GATT-a, s obzirom na to da isti predviđa da se ništa neće tumačiti na način da je stranama ugovornicama zabranjeno da zavode ili primenjuju mere potrebne za zaštitu zdravlja i života lica i životinja i očuvanje biljaka. Takođe, tehnički propisi neće biti restriktivniji više od onog što je potrebno kako bi se legitimni ciljevi u vezi nacionalne bezbednosti, sprečavanja prevara i između ostalog, zaštita zdravlja biljaka i životinja i zaštita životne sredine (Zubić Petrović i Raković, 2005).

Uticao na životnu sredinu se najpre sagledava kroz takse za potrebu zaštite životne sredine, ali i koristi za životnu sredinu od uklanjanja trgovinskih barijera u oblasti poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, kao i kroz uticaj tzv. usluga životne sredine, odnosno politika koje se bave zaštitom životne sredine (Jelisavac Trošić i sar., 2018). Važno je istaći postojanje velikog broja međunarodnih ugovora zaključenih u okviru STO koji se, više ili manje direktno, odnose na životnu sredinu, a što za posledicu ima formiranje Komiteta Svetske trgovinske organizacije za životnu sredinu i trgovinu. Razmatranje i davanje preporuka koje se tiču multilateralnog trgovinskog sistema i trgovinskih mera čiji je cilj zaštita životne sredine, merama zaštite životne sredine sa efektima na trgovinu, kao i pristupa tržištu i koristi za životnu sredinu od mera trgovinske liberalizacije predstavljaju samo neke od aktivnosti kojima se ovo telo bavi (Todić i Vukasović, 2007).

Ovde se mora dodati nedostatak potpune saglasnosti oko životne sredine kao takve, a koja predstavlja pojam koji zavređuje pravnu zaštitu, s obzirom na nedefinisanost titulara prava, ali i samog opisa životne sredine (Jelisavac Trošić i sar., 2018). Zaštitu životne sredine u našem sistemu pozitivnog prava Republike Srbije proklamuje Ustav na način da garantuje pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju (Ustav Republike Srbije, 2006). Pravo na zdravu životnu sredinu pripada korpusu ljudskih prava treće generacije, tzv. ljudska prava solidarnosti (Adebovale, Church, Nduta Kairie, Vasylykivsky, & Panina 2001), proklamovana u nekim od najznačajnijih međunarodnih akata, kao što su Rio deklaracija o životnoj sredini i razvoju, odnosno Stokholmska deklaracija o životnoj sredini i razvoju, kojima se proklamuje da čovek ima osnovno pravo na slobodu, jednakost i odgovarajuće životne uslove u sredini čiji kvalitet omogućava život u dostojanstvu i blagostanju (Todić i Vukasović, 2002).

Uporedo sa pravom na zdravu životnu sredinu, određeni broj ustava proklamuje i pravo na informisanje o stanju životne sredine, a koje informisanje je povezano sa eksploatacijom i zaštitom životnih resursa, odnosno oblicima vlasništva, obavezama naknade za eksploataciju istih, kao i odgovornosti za štetu nanetu životnoj sredini, što nas opet vraća na teren trgovine i njenih pravila (Ahmed, 2003; Jelisavac Trošić i sar., 2018).

PROBLEM TZV. “DRŽAVE KOSOVO”

Pored različitih trgovinskih uslova, za okončanje pregovora Srbije i STO značajnu ulogu imaju i politički uslovi, odnosno politički aspekti. U tom smislu, kao jedan od novih izazova u pregovorima za pristupanje javlja se i tzv. “država Kosovo” koja je član Svetske carinske organizacije, uskog saradnika STO, još od 2017. godine, dok je 2016. godine postavila za cilj prijavu za status posmatrača u STO.

Ovakvo postupanje može dovesti do blokiranja pristupa Srbije, s obzirom na to da je reč o samostalnoj carinskoj teritoriji koja nema potrebu za zaštitom važnih grana privrede od konkurencije iz inostranstva, a što dalje podrazumeva da bi tzv. “država Kosovo” pristala i na potencijalno maksimalne zahteve članica Svetske trgovinske organizacije za liberalizacijom i smanjenjem carinskih stopa, s sve u cilju što bržeg sticanja članstva (Jelisavac Trošić i sar., 2018). Situacija u kojoj tzv. “država Kosovo” postaje član STO pre Srbije stvara nepremostivu prepreku učlanjenju, s obzirom na to da vodi potencijalnim bilateralnim pregovorima između Srbije i njene autonomne pokrajine sa neminovnim mnogo širim uslovljavanjem od uslova koji se tiču trgovinskog pristupa tržištu.

ZAKLJUČCI

Srbija se u procesu pregovora sa Svetskom trgovinskom organizacijom pokazala kao veoma vešt sagovornik sa ciljem zaštite domaćih proizvoda, posebno gledajući kroz prizmu paralelnog pregovaranja sa STO i EU, ali i brojnih nerešenih regionalnih političkih problema. Pristup Svetskoj trgovinskoj organizaciji je prvenstveno, nesporn uslov za pristup Srbije Evropskoj uniji, a što je zvanična spoljna politika, već i uslov opstanka Srbije u međunarodnoj trgovinskoj utakmici. Sve dok se ovi pregovori ne okončaju, postoji mogućnost da se jave nove zainteresovane članice sa novim zahtevima u odnosu na srpsko tržište, čime će se proces pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji neminovno samo produžiti. Sve dok Srbija ne postane punopravna članica STO, izvoznici su izloženi diskriminatornom ponašanju država uvoza koje imaju diskreciono pravo nametanja ograničenja i dažbina, na koje ponašanje Srbija ne može dati adekvatan odgovor.

Ono što se mora imati u vidu prilikom pregovaranja jeste da slobodna trgovina ne garantuje konkurentnost proizvoda, već Srbija samo može ishodovati nacionalni tretman srpske robe na teritoriji država članica, odnosno zaštitu po principu tretmana najpovlašćenije nacije. Srbija na ovaj način dobija lakši pristup inostranim tržištima, s tim da se za bolju konkurentnost proizvoda i plasman robe mora sama izboriti u poređenju sa drugim zemljama. Međutim, adekvatne strukturalne promene i regulisana liberalizacija trgovine vode daljem ekonomskom razvoju i uključivanju u globalnu ekonomiju, s obzirom na to da Srbija kao mala država nema dovoljno kapaciteta da aktivno održava ekonomske odnose sa mnogim državama. Dakle, članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji bi omogućilo domaćim privrednicima da pod znatno povoljnijim uslovima izvoze i u države sa kojima Srbija trenutno nema bilateralne sporazume koji regulišu međusobne trgovinske odnose. Suprotno navedenom, ostajanje u procesu pristupanja, odnosno nerešavanje GMO pitanja sve više udaljava Srbiju od članstva u STO, a što za posledicu može imati dodatno davanje koncesija bilateralnim partnerima. Efikasnim zatvaranjem pregovora, Srbija će onemogućiti otvaranje novih bilateralnih pregovora od strane postojećih i budućih država članica, dok će dobiti i pristup efikasnom mehanizmu za rešavanje trgovinskih sporova, što bi posebno bilo od značaja kod tzv. repetativnih slučajeva.

Najzad, mora se imati u vidu i činjenica da je sama međunarodna trgovina u konstantnom procesu menjanja i prilagođavanja globalnim promenama i novim tehnologijama, a što se dalje prezentuje kroz različite uslove koje Svetska trgovinska organizacija postavlja u procesu pristupa, a sve u cilju davanja adekvatnog odgovora na nove izazove. Ono što ovaj proces dodatno otežava

jeste postojanje različitih nezarinskih, političkih barijera, što uslovljava procese pregovora s obzirom na postojanje dvostrukog koloseka za pregovaračkim stolom – s jedne strane se nalaze svi relevantni činioци i učesnici u međunarodnoj trgovini, dok sa druge strane imamo manje značajne pregovarače, poput zemalja u razvoju koji se trude da dobiju preferencijalni režim za svoje proizvode.

LITERATURA

- Adebovale, M., Church, C., Nduta Kairie, B. N., Vasylykivsky, B., Panina, Y. (2001). *Environment and Human Rights: A New Approach to Sustainable Development*. International Institute for Environment and Development.
- Ahmed, A. K. (2003). *Environmental Protection, Public Health and Human Rights An Integrated Assesment*. Global Children's Health and Environment Fund National.
- European Commission. (2018). Report. Retrieved April 17, 2021, from <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf>
- Jelisavac Trošić, S. (2015). Srbija na putu ka članstvu u Svetskog trgovinskoj organizaciji. *Srbija, region i EU*, 213-221.
- Jelisavac Trošić, S. i Rapačić, S. (2015). Stanje i perspective pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji. *Međunarodni problemi 1*, 128-147.
- Jelisavac Trošić, S., Todić, D. i Stamenović, M. (2018). *Svetska trgovinska organizacija, životna sredina i sistem zdravstvene zaštite*. Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
- Mrvoš, D. (2016). *Svetska trgovinska organizacija: Uloga, značaj i perspective daljeg razvoja*. Univerzitet u Beogradu: Fakultet političkih nauka.
- Popović Petrović, I. (2004). Svetska trgovinska organizacija – osnivanje, funkcije i ciljevi. *Međunarodni problemi 56 (1)*, 93-113.
- Todić, D. i Vukasović, V. (2002). *Ekološka kriza u svetu i odgovor međunarodne zajednice*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Todić, D. i Vukasović, V. (2007). *Zbirka propisa u oblasti životne sredine*. Beograd: Megatrend Univerzitet.
- Todorović, B. (2017). *Zašto Srbija treba da uđe u STO?* Beograd: Centar za međunarodne i bezbedonosne poslove.
- Trachtman, J. P. (2017). WTO trade and environmental jurisprudence: Avoiding environmental catastrophe. *Harvard International Law Journal*, 58(2), 274.
- Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, 98/2006.
- Zakon o genetički modifikovanim organizmima, Službeni glasnik RS, 41/2009.
- Zubić Petrović, S. i Raković, A. (2005). *Svetska trgovinska organizacija – pravni instrumenti i savremene tendencije*. Beograd, Ministarstvo za međunarodne ekonomske odnose Srbije i Crne Gore.

CONSEQUENCES OF NEGOTIATIONS WITH THE WORLD TRADE ORGANIZATION AND THEIR IMPACT ON THE ENVIRONMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Aleksandra Milošević¹, Milena Milojević², Goran Stanišić²

¹University of Belgrade, Faculty of Law, Bulevar kralja Aleksandra 67, 11000 Belgrade, Serbia,
alexandramilosevic77@gmail.com

²Academy of Vocational studies Sabac, Dobropoljska 5, 15 000 Šabac, Serbia

ABSTRACT

Negotiations with the World Trade Organization and membership in it represent one of the *de facto* conditions for membership in the European Union, which is the basic goal of our foreign policy. In the first part of the paper, the authors discussed the historical aspect of Serbia's current position in the World Trade Organization, and the reasons why Serbia, although a signatory to the General Agreement on Customs and Trade, is now only an observer in the World Trade Organization.

The second part of the paper is dedicated to a specific part of the negotiations concerning the environment, i.e. whether Serbia's membership in the World Trade Organization depends exclusively on the adoption of regulations governing the field of genetically modified organisms, i.e. what are the conditions that Serbia needs to meet for full membership, through a review of substantive regulations and international acts.

The third part of the paper points to the problems faced by the Republic of Serbia in internal environmental protection, with an emphasis on farming, while the last part of the paper is dedicated to potential solutions to problems that arise during the negotiations.

Keywords: World Trade Organization (WTO), General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), environment, environmental impact.